

Галах Алла Миколаївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
викладач кафедри мовної підготовки
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ **Федорова А. П.**

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Функціонування державної мови та законодавства щодо неї в умовах воєнного стану є однією з найважливіших тем сьогодення. Українська мова набула особливого значення в роки повномасштабної війни, тому правові засади мовної політики України почали відігравати фундаментальну роль у гарантуванні безпеки держави та національних інтересів.

Актуальність дослідження зумовлена важливістю функціонування української мови як ключового елементу національної ідентичності та державності в умовах збройної агресії проти України.

Питання правових аспектів функціонування української мови в умовах воєнного стану вивчають такі дослідники, як: А. Ганжа, М. Гінзбург, Т. Демченко, О. Доценко, Ю. Прадід, І. Усенко, І. Філіпчук, В. Хомрач та інші.

Мета наукової роботи полягає в аналізі правових аспектів функціонування української мови в умовах воєнного стану, зокрема виявленні основних законодавчих механізмів, що забезпечують її статус та поширення, а також ролі державної мови у забезпеченні національної безпеки.

Поняття «державна мова» характеризується тим, що вона: 1) є засобом спілкування для усного обміну інформацією, досвідом, навичками та результатами діяльності; 2) закріплена на законодавчому рівні; 3) є обов'язковою у публічній сфері та нею мають послуговуватися державні службовці, державні органи військових формувань та органи місцевого самоврядування.

Чинне мовне законодавство України охоплює такі законодавчі акти: Конституція України, зокрема 10 стаття; Закон України «Про забезпечення функціонування української

мови як державної» № 2704-VIII від 25 квітня 2019 року; рішення Конституційного Суду України від 14 липня 2021 року № 1-р/2021 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»; рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови); Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05 вересня 2017 року (стаття 7); Закон України «Про телебачення і радіомовлення» № 3759-XII від 21 грудня 1993 року; Закон України «Про державну службу» № 889-VIII від 10 грудня 2015 року; Указ Президента України «Про Концепцію 54 Випуск 26. Том 1 державної мовної політики» № 161/2010 від 15 лютого 2010 року [4, с. 52–55]. Однак разом з тим мовне законодавство не обмежується означеними законодавчими та нормативно-правовими актами.

Питання належного функціонування української мови як державної набуває особливого значення в умовах воєнного стану, запровадженого в Україні у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. З початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну розвиток і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України є важливим чинником забезпечення нашої національної безпеки та національних інтересів [5, с. 540]. Мовне законодавство є складником мовної політики будь-якої держави.

Розглянемо поняття «мовна політика», що в сучасних наукових джерелах висвітлено по-різному. Наприклад, енциклопедія «Українська мова» дає таке визначення: «Мовна політика – сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мовної системи у певному напрямі» [1, с. 375].

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» тлумачить українську мову як єдину державну мову і передбачає обов'язкове застосування української мови під час здійснення повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування на всій

території України, а також в інших сферах суспільного життя. Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 14 липня, «загроза українській мові рівнозначно є загрозою національній безпеці України» [2, п. 13.9.]. Ігнорування законодавчої вимоги щодо застосування державної мови державними установами, органами місцевого самоврядування та їхніми службовцями в умовах воєнного стану вкрай негативно сприймається українським громадянським суспільством та окремими громадянами, які стоять на захисті держави та усвідомлюють важливість української мови для майбутнього України.

Однак у Звіті про перевірку стану застосування державної мови посадовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування, іншими посадовими особами, які здійснюють інформування громадян в умовах воєнного стану в Україні, опублікованому на офіційному сайті Комітету захисту національної мови 13 липня 2022 року, зазначено, що навіть у воєнний час використовувалася російська мова [3, с. 1–9], що свідчить про порушення вимог мовного законодавства. Мовою спілкування на підприємствах, в установах і організаціях державної та комунальної форми власності є переважно українська мова. Використання недержавних мов також спостерігається на телебаченні та в соціальних мережах [3, с. 1–9].

Отже, Україна зараз перебуває в ситуації, коли переплітається низка факторів, серед яких і мовне законодавство, і суспільні запити, обумовлені зростанням національної свідомості внаслідок збройного протистояння з російською федерацією, а також посилення патріотичних настроїв. За умов належної імплементації законодавства українська мова виконує свою основну функцію як національна мова і як мова, що об'єднує.

Список використаних джерел

1. Брицин В. М. Мовна політика. Українська мова: енциклопедія. 3-тє вид. ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2007. 375 с.

2. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>.

3. Звіт за результатами огляду застосування державної мови посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування, керівниками установ та організацій державної і комунальної форм власності, іншими посадовими особами, які

здійснюють інформування громадян на період дії в Україні правового режиму воєнного стану. URL: https://movaombudsman.gov.ua/storage/app/sites/14/Zvit_posadovtsi.pdf.

4. Євченко О. Правові засади мовної політики України в умовах воєнного стану. Закарпатські філологічні студії. 2022. Т. 1, № 26. С. 52–55. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/26/part_1/9.pdf

5. Правова система України в умовах воєнного стану: збірник наукових праць. За загальною редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.

Гарбуз Анна Володимирівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра факультету гуманітарних
наук Національного університету
«Києво-Могилянська академія»
Науковий керівник:
доцент кафедри української мови
Національного університету «Києво-
Могилянська академія», кандидат
філологічних наук, доцент
Доценко О. Л.

МОВНА СИТУАЦІЯ МАРІУПОЛЬЩИНИ: ДІАХРОНІЯ ТА СИНХРОНІЯ

Маріуполь – найбільше південне місто Донецької області, осередок мореплавства, торгівлі, туризму. Через особливі історичні умови на території Маріупольщини сформувалось унікальне мовне середовище. Сьогодні воно як ніколи потребує дослідження і захисту.

У IX ст. через Маріупольщину проходив важливий торговельний шлях, який пов'язував Європу з Кавказом. На землях Приазов'я розгорталися битва на р. Калка 1223 року, війни русинів з печенігами, половцями та іншими тюркськими народами. Ще тисячу років тому на Маріупольщині було засноване перше поселення Адомаха. Хоча за свідченнями деяких науковців давні українці почали селитися поблизу річок Кальміус та Міус ще з V ст. Ці факти дають нам можливість уявити мовно-культурне формування регіону з часів Середньовіччя.

Процеси загострилися в козацьку добу. Близько 1500 року на березі річки Кальміус козаки збудували фортецю Дамаха, що